

Sådan set - fra min synsvinkel

Af Charles Nielsen, Brendgårdvej 15, Ydby, 7760 Hurup

Min tidlige barndom

På Ydby central kom jeg Charles Nikolaj Nielsen (kaldet Chaj) til verden, så dens lys og drog min første ånde den 7.3. 1920, som søn af Anders Christian Nielsen og Juliane Marie Johansen. Her på tærsklen til min verdens begyndelse, vil jeg i al ubeskedenhed begynde beretningen om det jeg kender så godt, ved at fremhæve og fortælle om mig selv.

De små forbrydere

Set i den store verdens sammenhæng skete det for kort tid siden, at jeg omkring syvårs alderen sammen med en legekammerat gik i min barndoms paradisiske have langs med afholdshjemmets blomstrende hyldetræshegn, hvor jeg med min nyerhvervede luftbøsse ville nedlægge et par gråspurve. Den dag fik jeg ingen spurve på tasken idet vi fra Severin Hansens (beehus), på hjørnet af marken og hegnet anede lugten af brand og så, i det samme en svag røg drive ud mellem husets tremmer.

Som vi nærmede os hørte vi stemmer indenfor, og da ildsvåde er en alvorlig sag ville vi træde hjælpende til eller i det mindste hurtigst muligt tilkalde assistance. Den uaflåste dørport fik vi ved fælles hjælp hurtigt åbnet og så til vor overraskelse en fire - fem drenge siddende omkring et lille bål skiftevis pulsende på en forbrændt shagpipe, og forsøgte at se ud som om det var en nydelse. Men enten de nød det eller ikke imponerede det os der videbegærligt spurgte, hvordan de var kommet i besiddelse af herlighederne. I første omgang var ingen villige til at ryste ud med sproget, men da vi fortsat insisterede på en forklaring spurgte bandeføreren: om vi havde lyst til at prøve piben og eventuelt lade os indrullere i klubben. Det ville vi selvfølgelig hellere end gerne, så mens fredspiben gik rundt og de rygende rester fra bålet stille ebbede ud blev vi sat grundigt ind i foreningens formål, love og regler.

Det blev forklaret at piben var fælleseje, hvorimod det enkelte medlem selv skulle skaffe tobakken. I alle detaljer blev vi instrueret om hvor let det var at grifle en pakke Golden Dream nede i Ydby og Omegns Brugsforening. Risikofrit kunne selv en nybegynder med lethed negle en pakke når følgende regler blev fulgt til

punkt og prikke.

For det første måtte der ingen kunder være i butikken og kun én ekspedient, for det andet skulle der under besøget indgå køb af petroleum, og for det tredje skulle lågen i disken stå åben så der var fri adgang til hylden med tobaksvarer.

Når de forhold var til stede krævede det kun få lydløse skridt at hamstre rationen, og det kunne sagtens nås mens ekspedienten var ude i baglokalet, hvor han med håndkraft pumpede de fem liter petroleum op, som den grønne glasflaske kunne rumme.

Selv om bandens levetid blev kort, kunne det til tider volde besvær at finde et egnet gemmested for tyvekosterne, så til sidst så vi stort på de hygiejniske forhold og skjulte tobak og pipe bag de rådne brædder på én af de tre sammenhængende retirader, der stod i gården ved den gamle sparekassebygning. Nu ville skæbnen at spandene blev tømt næste dags morgen, en nødvendig foranstaltning der til vort store uheld bragte de stjålne ting frem i dagens lys.

Da fundet af pipe og tobak kom mor for øre måtte jeg under et forhør bekende min delagtighed i tobakstyveriet og forrådte samtidigt, uden skrupler, den resterende forbryderbande. Egon, der overværede afhøringen råbte efter tilståelsen i harm forargelse: skyd ham, skyd ham!

Så galt gik det dog ikke, men uden ét eneste ord til mit forsvar og med en dødsdom hængende over mit unge hoved, forstod jeg hvor alvorlig min forbrydelse var og følte mig mere end skamfuld.

Selv om jeg ikke omgående blev klynget op og skudt, skulle jeg ikke dø i synden for efter nattens formildende søvn stillede mor mig overfor følgende to afstraffelses muligheder, hvor jeg havde frit valg mellem en god gang ris i min bare røv eller at blive bedt for.

Ved synet af en onskabsfuld gren, der med strittende kviste stod klippet og klar valgte jeg bønnen i ømhed for mit syndige legeme. Herefter gik vi ind i soveværelset, hvor vi knælende ved mors seng bad himlens Gud om at beskytte mig i al fremtid og tilgive mig min syndige brøde.

Det skal indrømmes at ordvalget er glemt, men jeg vil tro at det var noget i den retning, det



Ydby Telefoncentral. Mor med mig på armen. Egon på 5 år støtter sig til telefonmasten.

virkede i hvert fald for bønner blev hørt af den gode Gud og efterlevet af mig, der aldrig siden hverken har stjålet eller rapset noget som helst af betydning.

Lettet over den ubetingede milde straf, glædede det mig at jeg nu var rensset for videre tiltale og tort. Men så let gik det ikke for senere på dagen fik jeg besked om at gå ned til brugsforeningsuddeler Markus Jensen, så jeg overfor ham kunne bekende min skyld og betale min gæld.

Udstyret med mors pung og penge traskede jeg i slowmotion mod brugsen, hvor det viste sig at uddeler Markus Jensen var underrettet om både tyveriet og mit besøg, idet han straks bød mig ind på kontoret. Ud over hans formaninger om at afholde mig fra den slags i fremtiden husker jeg ikke hvordan ordene faldt, men jeg har ikke glemt at jeg med en vis stolthed kom hjem med pengene i god behold, idet Markus Jensen ikke ønskede at modtage betaling for den stjalne Golden Dream.

Mors metode at takle tingene på vil jeg på ingen måde bebrejde hende, for den lille forbryder der efter sigende findes i alle skal bremses i tide. Men desværre er der intet der tyder på, at det kan lade sig gøre med så enkle midler som bønner og ris.

Det er ikke meget jeg kan huske om min far A. C. Nielsen, der døde så tidligt som i 1926 da jeg var 6 år. Men i erindringens dyb har det dog

hæftet sig fast hvor irriterende det var, når han nynnnebrummende gik rundt i stuen iført hvid lærredsjakke og lusket forsøgte at vælte det bygningsværk, jeg med møjje havde stablet op af træklodser. Den lille vindmølle han snittede og satte op på en pæl i haven er heller ikke gået i glemme, det var en fornøjelig forårsforeteelse at se og høre når den livligt snurrede rundt for vinden.

Den nat far døde, sov Egon og jeg oppe hos Severin Hansens. Jeg glemmer aldrig da vi gik til ro, endnu kan jeg se Dorthea stå med foldede hænder og sammen med os, der knælende ved sengen bad vor Fadervor. Da vi kom hjem om morgenen så jeg vist for første gang mor græde og forstod straks hvad der var sket. Det forekom uudholdeligt men livet gik videre, livslænken blev repareret led efter led.

Min far Anders Christian Nielsen

Fem dage efter min fødsel blev jeg døbt hjemme på Ydby telefoncentral. Grunden til det hastværk lå i, at jeg skulle være født med navlebrok. En forklaring jeg ved nærmere eftertanke ikke er tilfreds med for så vidt jeg ved er der ingen der dør af det.

Når jeg i dag beskuer min navle er der for mig at se intet abnormt ved den, med mit kendskab til navler ser den nøjagtig ud som navler skal se ud, idet den ikke fremtræder som et grimt hul eller en pøselignende gevækst. I mine øjne er den



Min far Anders Christian Nielsen (A. C.).

formfuldendt og har aldrig som andet voldt mig bøvlg og besvær af nogen art. Måske er den skyld i at jeg i dåbens huj og hast fik navnet Charles, hvorimod mellemnavnet Nikolaj er fra morfars Nikolaj Johansen (Laj Kaas) og Nielsen er et givet efternavn fra far.

Når mine forældre efter alle navlemærker at dømme ikke tiltroede mig en lang levetid, var navnene ret beset underordnet for sandsynligvis skulle de kun bruges til at mejsle ind i min gravsten. Nu gik det anderledes for i dag ni og tres år efter er jeg stadig på højkant og navn og navle virker stadigvæk upåklageligt.

Hvis jeg på noget tidspunkt har følt savnet af en far er det mig ubevidst, og en væsentlig grund til det er ganske givet, at centralen ved mors slid gav os det daglige brød og hvad vi ellers behøvede. Så set med mine øjne var mor en god mor tilsyneladende stærk, bestemt og selvsikker.

Nu ville det måske være pænere at tie, lade det hele ligge som et uskrevet blad pynte på tingene eller krybe udenom sandheden. Den sandhed at vi alle er en blanding af ondt og godt, skidt og kanel, selv om blandingsforholdet er vidt forskelligt. Men jeg har valgt, at gøre forfatteren M. P. Kastbergs ord til mine, hvor han i "Halvfems år i Jylland" skriver. Nu har jeg fulgt sandheden hele vejen, så det må jeg også

gøre her hvor jeg er nået til min egen far. (For mit vedkommende min familie).

Som tidligere omtalt var jeg kun seks år da far døde, så hvad jeg ved om ham er i det store og hele blevet mig fortalt. I de fortællinger er jeg bl.a. stødt på navnet A. C. Cognac. Det lyder dyrt og tyder ikke på at far har været tilsluttet afholdsbevægelsen, hvilket også ville forekomme lidt trist for den levemand, han i sin tid skulle have været.

Nu siger et gammelt ordsprog, at æblet ikke falder ret langt fra stammen, og hvor jeg er havnet i faldet, har jeg forsøgt at få rede på ved at spørge én af fars samtidige. Spørgsmålet gik på om far havde haft et alkoholforbrug der kunne klassificere ham som drunker. Stillet over for det, tog den adspurgte kasketten af kløede sig i nakken, mens han gav hjernecellerne tid til at finde de rette ord, og da det nærgående spørgsmål var nøje gennemtænkt kom det nølende. Nej, "Han var faneme ét vae te å drik inn al ajer". Et så diplomatisk svar må komme ind under betegnelsen et godt svar, men nu var det så et spørgsmål, hvor meget alle de andre drak. Som jeg havde anet var far altså ikke afholdsmand, og i forvejen havde jeg kendskab til, at han var storryger af cigaretmærket "Kaptain".

Medens Anker boede hjemme hentede han husets nødvendige ølforsyninger, men senere måtte far selv af sted med kurven. På det tidspunkt boede "Mæt Kjæstin" og hendes søn Jens i huset skråt overfor. At Jens ikke var som de fleste ytrede sig på mange måder, bl.a. samlede han frisklagte hestepærer til havens jordforbedring, en hobby der beskæftigede ham en del. Under arbejdet med pærerne kom han en dag i snak med A.C. der var for hjemadgående med ølrationen, og som samtalen skred frem kom Jens med følgende fornuftige forslag. "Æ sæjjer, æ sæjjer, æ tøves do sku ta å køb Lajs øludsalg nee ve æ station, for så ku do slip for å spring dæ nee æ heel tik". Den udtalelse må have truffet far hårdt, for da han fortalte det hjemme føjede han til. Ja, hvis ét Jens haj væt æn tåsi (en dumrian) kù æ ha slåen ham nee.

Jo mere jeg har set og hørt om krige, og hvad der af lemlæstelser, had og sorger følger med i kølvandet, undrer det mig at civiliserede mennesker tolererer militæret og alt dets uvæsen, men forarges over den kærlighed der får ham og hende til at elske så det buler.

Sådan gik det for far da han under første verdenskrig var indkaldt til den kongelige danske beredskabsstyrke. En af de forladelige følger af den krig, må så være at jeg har en ukendt halvbror eller søster et eller andet sted. Af gode grunde kan det ikke forarge mig, men spurgte alligevel én af mors veninder om hun havde kendskab til dette forhold. Eftertænksomt blev det uventede spørgsmål vendt et par gange før svaret kom. Charles, det ville da vist være forkert af mig, at fortælle alt det din mor og jeg betroede hinanden, så det vil jeg som hun har gjort tage med mig i graven. Et så fint svar fra en rigtig veninde, vil jeg respektere fuldt ud. Så lev i fred hvem du end er søster eller bror.

Moselovens ti bud

I de fleste af Moselovens ti bud hedder det. Du må ikke, og siden jeg lærte det i skolen er mange af de skønne fristelser blevet grueligt hæmmet af de tre ord. Du må ikke. Dog har årene lagt en forhærdelsens slør over det. Du må ikke. Selv om det stadigvæk er gældende og lyder som følger: med Martin Luthers forklaringer.

Det første bud. Du må ikke have andre Guder. Det er: Vi skal over alle ting frygte og elske Gud og forlade os på ham.

Det andet bud. Du må ikke misbruge Herren din Guds navn. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke ved hans navn bander, sværger, gør trolddom, lyver eller bedrager, men i al vor nød og trang påkalder det, beder, lover og takker.

Det tredje bud. Kom hviledagen i hu, at du holder den hellig. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke ringeagter prædiken og Guds ord, men holder det helligt, gerne hører og lærer det.

Det fjerde bud. Ær din fader og moder. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke ringeagter vore forældre og herrer og fortørner dem, men holder dem i ære, tjener, lyder og agter dem.

Det femte bud. Du må ikke slå ihjel. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke voldes vor næste nogen skade eller mén på legeme, men hjælper ham og står ham bi i al legemsfare.

Det sjette bud. Du må ikke bedrive hor. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi lever kysk og tugtig i ord og gerninger, og at enhver elsker og ærer sin ægtefælle.

Det syvende bud. Du må ikke stjæle. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke fratager

vor næste hans penge eller gods ej heller fører det til os ved falske varer eller anden svig, men hjælper ham at fremme sin næring og bevare sit gods.

Det ottende bud. Du må ikke vidne falsk mod din næste. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke lyver vor næste noget på, forråder ham, bagtaler ham eller påfører ham ondt rygte, men vi skal undskylde ham og tale godt om ham og optage og udlægge alt i bedste mening.

Det niende bud. Du må ikke begære din næstes hus, Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke med list efterstræber vor næstes arv eller hus og under skin af ret fører det til os, men hjælper ham og står ham bi, for at han kan beholde det.

Det tiende bud. Du må ikke begære din næstes hustru, hans tyende eller kvæg eller noget som hører din næste til. Det er: Vi skal frygte og elske Gud, så vi ikke fralokker vor næste hans hustru, tyende eller kvæg ikke afnøder ham dem eller vender dem fra ham, men formaner dem til at blive og gøre hvad de er skyldige.

Så kort og klart lød den samlede lovtekst omkring 800 år før vor tidsregning, men det må nok siges at Luthers fortolkninger af de præcise bud er noget snirklede for nutidens mennesker.

Det kunne bl.a. være forsyndelser med det sjette bud, der forandrede fars liv så totalt, at han lagde de alkoholiske drikke på hylden, og for at ryste syndens sold af endte spillekortene i kakkellovnens luer. Til at begynde med var mor vist ikke begejstret for fars nye spilleregler, men valgte alligevel at lægge sit liv og tingene i Guds hånd.

Det gjorde hun til det sidste, selv når hun tog turen op ad lofttrappen, den der i mangfoldige år mest havde været til gode for træorme. Med alderen blev mor dårlig til bens og godt vægtig, så før hun satte foden på det første trin sagde hun i fuld alvor. Ja så i Guds navn da. Når jeg så, hvordan trin efter trin buede sig for vægten forstod jeg til fulde det fornuftige i at sagen blev lagt i stærke hænder, når hun ikke valgte at henvende sig til den lokale tømrer.

Mor fandt ikke føden til sig selv eller os, men hun forstod at spare og sætte tæring efter næring. Aldrig stræbte hun efter verdens guld og glimmer og det bar vort hjem præget af, men vi har aldrig følt, at vi manglede noget. Kontakten til mennesker var i orden gennem Jydsk Telefons ledningsnet, og til Gud gennem troen, den tro



Mor ved centralen (Æ apparat)

mor havde i behold da hun stille og fredeligt døde hjemme den 18.1. 1963, 82 år gammel og sjældent om nogensinde har jeg følt mig så lille og utilstrækkelig, som da jeg i den stue hvorfra min verden gik tog mor i hånden for sidste gang.

Mit fødehjem, telefoncentralen i Ydby

Arkitektonisk er mit fødehjem ikke just vellykket, men det ser barneøjnene ikke, så for os var alt såre godt både ude og inde. Huset, eller rettere de sammenbyggede huse er opført under første verdenskrig af nedbrydningsmaterialer fra Ydbygård. Det østligste købte mine forældre som nyopført i 1916, men materialerne havde kendt bedre dage, og jeg husker tydeligt hvordan det pulsed ned fra de ormstukne hanebjælker, når vi brugte loftet til cirkusakrobatik. Nede i stuerne var det ikke ormene der gnavede, men her sugede murene vand som en svamp og væggene drev af fugt. Det gjorde sig især gældende udenfor fyringssæsonen, der uanset vejret varede fra april til oktober. Så det undrede ikke os at byens vandværk, opført i tredverne blev placeret over for vort hus. Her ligger det endnu og vil efter mit skøn kunne klare vandforsyningen ud i en uoverskuelig fremtid.

At vort hus ikke kun var til beboelse kunne ses af et blåmaljeret skilt, hvor der i hvidt stod ”Jysk Telefon A/S”, offentlig Samtalestation. Det samme viste en stor telefonmast, hvorfra et svært kabel ført ind gennem muren forbandt televærket til omverdenen. I mange år stod centralen i den sydvendte stue, men blev senere flyttet tilbage til sin oprindelige plads ud mod vejen, hvor end ikke et solstrejf kunne finde ind. Efter mere end fyrre år opgav mor sidst i halvtredserne centralen til fordel for sin svigerdatter Magda Johansen, der igen overdrog den til Ester og Magnus Sloth, der havde den til automatiseringen i halvfjerdsere.

Som det var tilfældet i Tvolm havde stationsbyens huse også én eller anden erhvervsfunktion. Nu hvor jeg vil forsøge at beskrive hvordan vi levede og boede, må standarden sammenlignes med det store flertal, selvom der også dengang var forskel på kong Salomon og Jørgen hattemager, og hvis der var noget vi manglede var det i hvert fald ikke hattemagere.

Omkring de fleste huse var broen og rendestenen stenpikket, der dog for broens vedkommende efterhånden blev erstattet med cement. For børnene der skulle luge var det et

Central-Nr.	Thisted Opland	Central-Nr.	Viborg
366		367	Viborg. 1907
27) Statstelefonen.		A	
28) Statstelefonen.		37 Aalkjær, J., Bagermester.	
29) Statstelefonen.		9 Andersen, A., Sagfører.	
15 Sørensen, L., Propr., Vestervig Kloster.		155 — — — — — Direktør.	
8 Tøft, E., Læge.		105 — Frederik, Købmand, Telefonselskabets Regnskabsfører for Viborg Kreds.	
7 Thykiers, N. J., Filial.		98 — H. F., Sagfører.	
9 Vestervig, Hotel, Gæstgiver <i>Mestbeholdning</i>		B	
12 Vestervig Apothek, E. Juul.		109 Bach P. H., Uhrmager og Guldsmed.	
Talestationen er paa Centralen.		8 Backhausen, F. V., Bogtrykker, lithografisk Etablissement. Papirhandler.	
VILS.		182 Bendix, Janus, Tømrermester, Entreprenør.	
Se Nykøbing Opland, Pag. 282.		158 Bertelsen, Edith, Tandlæge.	
Ø. Assels.		100 Bilgrav, O., Købmand.	
Se Nykøbing Opland, Pag. 282.		175 — M., Ostehandler.	
Ø Jølby.		178a Bjørn, V., Restauratør, Bækkelund.	
Se Nykøbing Opland, Pag. 283.		204 Blichfeldt, V., Kaptajn.	
		40 — Justitsraad.	
		152 Bloch, Jensen, J., Viktualiehandler.	
		85 Borger- og Haandværkerforeningen.	
		38 Borgmesterkontoret.	
		123 Brems, A., Fabrikant.	
		196 Bredlund, R. S., Gæstgiver, Birgittelyst Kro.	
		42 Brostrøm, C. J., Handelsagenter.	
		114 Bruun, Joh. J., Fabrikant, Bruunshaab Klædef.	
		127 Bruunshaab og Søndermøllers Fabrikers Udsalg.	
		115 Bruun, Søren, Købmand.	
		68 Brøndum, C. J., Fabrikant.	
		143 Bomler, S., Tømrermester.	
		C	
		91 Christensen, Carl, Købmand, Crome & Goldschmidts Udsalg.	
		181 — Carl, Købmand, Privatbolig.	
		54 — Holger, Købmand.	
		138 — N. A., Bagermester.	
		92 — N., Boghandler.	
		11 — P., Handelsagent.	
		159 — Victor, Boghandler.	

Central-Nr.	Thisted Opland	Central-Nr.	Viborg
390		391	Viborg
21 Sand, F. H., Bagermester.		238 Andersen, Sofus, Købmand.	
27) Statstelefonen.		B	
28) Statstelefonen.		109 Bach, P. M. Urmager og Guldsmed.	
15 Sørensen, L., Propr., Vestervig Kloster.		8 Backhausen, F. V., Bogtrykker, lithografisk Etablissement Papirhandler.	
8 Tøft, E., Læge.		25 Bentsen, Th., Fabrikant.	
7 Thykiers N. J., Filial.		250 — — — — — privat Bolig.	
9 „Vestervig“, Hotel, Gæstgiver Aug. Sand.		100 Bilgrav, O., Købmand.	
VILS. Se Nykøbing Opland, Pag. 304.		175 — M., Ostehandler.	
YDBY.		178a Bjørn, V., Restauratør, Bækkelund.	
3 Andersen, C., Købmand.		204 Blichfeldt, V., Kaptajn.	
2 — Theodor, Gaardejer, Gjettrup.		40 — Justitsraad.	
7 Bruun, P. D., Skovrider, Hovmark.		152 Bloch, Jensen, J., Viktualiehandler.	
1 Hedegaard, C., Købmand Gjettrup.		85 Borger- og Haandværkerforeningen.	
11 Jensen, J., Købmand, Gjettrup.		38 Borgmesterkontoret.	
6 Kjærgaard, P., Købmand.		255 Broge, Julius, Flensborglageret.	
12 Larsen, M. J., Købmand.		62 Brandinspektøren.	
9 Læssøe, F., Dyr læge.		123 Brems, A., Fabrikant.	
10 Pedersen, Anker, Ydby Gæstgivergaard.		196 Bredlund, R. S., Gæstgiver, Birgittelyst Kro.	
4 Skibsted, Poul, Gæstgiver, Ydby gl. Kro.		42 Brostrøm, C. J., Handelsagenter.	
8 Ydby Jernbanestation.		114 Bruun, Joh. J., Fabrikant, Bruunshaab Klædef.	
5 — Teglværk, N. Frederiksen.		115 — Søren, Købmand.	
Ø. ASSELS. Se Nykøbing Opland, Pag. 304.		127 Bruunshaab og Søndermøllers Fabrikers Udsalg.	
Ø. JOLBY. Se Nykøbing Opland, Pag. 305.		68 Brøndum, C. J., Fabrikant.	
		266 Bækkelund Jernbanestation.	
		231 Bøggild, K. S., Distriktslæge.	
		143 Bomler, S., Tømrermester.	
		C	
		91 Christensen, Carl, Købmand, Crome & Goldschmidts Udsalg.	
		181 — Carl, Købmand, Privatbolig.	
		54 — Holger, Købmand.	
		92 — N., Boghandler.	
		138 — N. A., Bagermester.	
		11 — P., Handelsagent.	
		159 — Victor, Boghandler.	
		227 Cortsen, V., Murermester.	
		D	
		96 Daa, A., Vognmand.	
		22 — Axel, Handelsagent.	
		140 Dahl, A., Overretssagfører.	
		103 Dalberg, Amtsvejsinspektør.	

Efter Jysk telefonbog at domme, ser det ud som om, at Ydby Central er oprettet i 1907, hvor de syv abonnenter er anført med sirlig håndskrift. Året efter er der kommet yderligere fem til.

stort fremskridt, men på det område holdt mor vistnok stand længe, hvis vi i det hele taget fik cementbro mens jeg var barn. Op til den tofløjede yderdør havde vi en ru cementtrappe uden gelænder. Et savn der blev afhjulpet med aske og salt når frosten gjorde trinene spejlglatte. Indenfor lå der i dørens fulde bredde en smal støbejernsrist, der havde den dobbelte funktion at tage det værste skidt fra folks fodtøj, og vel ikke mindst skulle den lufte lidt ud under de

fugtige gulvbrædder.

Det der enkelte steder hed noget så fremmedartet som entreen kaldte vi slet og ret gangen (æ gång). I vor rimelige store gang bestod møblementet af et klædeskab, en høj kommode og den nødvendige knagerække. Hvor der var gangspejl varierede det fra en jordslået karlekammermodel til den finere med guldbronzeret ramme. Hos os husede gangen mors cykel og et par stabler telefonbøger, de nye

og de gamle vi fik i bytte. Det var ikke små fikse ting, idet de rummede hele abonnementsregistret inden for Jysk Telefons område. Til brug for de telefonerende hang telefonbogen på væggen ved siden af telefonnummer nul, og for hvem der ville studere værket nøjere stod der en svensk pindestol til rådighed. Belysningen bestod af en petroleumsvæglampe der spredte sit gullige lys ud i rummet, for selv om vi havde elektriske installationer i huset, mente mon ikke det var nødvendigt med det lyshav der kom fra loftsbelysningens søvnige femten watts glødelampe.

Fra gangen førte døren ind i dagligstuen eller centralstuen som den mest blev kaldt, for her havde centralbordet med tilhørende sikringsskab absolut førsteret. Når det ikke var udevejr, syslede vi gerne med vore ting ved bordet i centralstuen, hvor vi hele tiden anede mors tilstedeværelse, der efter de klingende opkald dagen lang sagde Ydby - Ydby - Ydby. Han er optaget, vil du vente han må snart være færdig, tre minutter er gået, vil i fortsætte, Ydby - Ydby - Ydby.

Blev der et lille ophold i ringeriet havde mor for vane at pirke på centralbordets linoleum måske en form for hvile, eller for at aflede opmærksomheden fra rækken af treminuttersure, der irriterende ude af takt tikkede deres tik - tak. Når travlheden accelererede så hovedtelefonen måtte i brug, kunne vi få besked om at forsvinde ud i køkkenet hvis vi ikke kunne forholde os i ro. Det lyder måske lidt køligt, men det var det nu ikke for her leverede komfurets tørv eller ulmende briketter altid den nødvendige varme.

Når lynene oplyste himmel og stue og torde- nen rumlede, havde mor ret til at forlade omstillingsbordet. En ret hun sjældent benyttede sig af med den begrundelse, at i sådant vejr kunne folk få brug for hurtigt hjælp. Men når tordenguden Thor kaldte over alle linjer på én gang med en elektrisk udladning der knitrede og lyste blå ud fra sprækken ved sikringsskabets dør, var det mere farligt end muligt, at finde den abonnent der måske lige nu forsøgte at kalde centralen. Thors brug af telenettet gik hårdt ud over sikringssystemet, men alligevel stod det verdensomspændende net til gratis afbenyttelse for tordenguden. Så billigt slap de jordiske abonnenter ikke, ganske vist kunne de uden betaling ringe indenbys, hvorimod der skulle

betales for opkald udenfor Ydby-området.

Til brug for regnskabet havde vi gule, røde og blå kuponer til angivelse af afstand, natsamtaler, hvem der ringede hvorhen hvilken dag i hvor mange perioder af tre minutter samtalen varede, og til sidst ekspeditricens underskrift. Efter lukketid klokken otte blev kuponerne sorteret og lagt hver for sig i en dertil indrettet hylde, for senere at blive sendt til telefonselskabet til brug ved udskrivning af regningen.

Foruden det telefoniske apparatur bestod stuens møblement af fem stole omkring et bundsolidt mahognibord, der dog havde en sær trist tendens til at stå og vippe. Så når der skulle dækkes op rokkede mor det skånselsløst fra side til side indtil benene havde nogenlunde gulvkontakt. Bordets placering midt i stuen var bestemt af loftlampen, hvor skærmen som regel bestod af en glaskuppel, den kunne fås i forskellige former og farver. Typen med en bort af spraglede glasperler var især meget populær, men krævede hyppige vask, idet perleborten var som designet til landingsplads for fluer.

Om sommeren når lyset så godt som aldrig var tændt, kunne den udsatte skærm beskyttes med et kulørt fluenet, der bl.a. blev solgt af den omvandrende handelsmand Mads Goskjær fra Lyngs. Med bylten på nakken sprang han ud som en anden forårsbebuder, og som regel var mor køber til et fluenet, tråd og nåle og hvad den gamle mand ellers havde at falbyde.

Det var svært at være medbestemmende når det "smukke" netværk skulle vælges. Et år faldt valget på en gloende rød, og da vi i mørkningen fik lov at prøvetænde lyset, så vi vor varme hyggelige stue blive endnu varmere og hyggeligere i det dæmpede røde skær.

I en stue på omkring femogtyve kvadratmeter med tre døre og en central, havde vi ikke plads til det helt store møblement og unødvendige ting interesserede ikke mor. Så efter fars død varede det sikkert ikke længe før hans forfinede snirklede mahogniskrivebord måtte vige pladsen til fordel for en divan. Et udmærket møbel til sidde- og hvilebrug. Men da den manglede sofaens ryglæn blev tapetet bagved hurtigt snavset og slidt en ulempe, et vægtæppe kunne løse. Disse kunstværker var at få i mange forskellige varianter, lige fra den brølende kronhjort ved skovsøen til partier fra sydlige himmelstrøg med mørklødede damer og herrer i gondolen på Venedigs kanaler. Efterhånden som

den praktiske mode bredte sig, fik vi også et sådant skånetæppe sat op smukt indrammet med guldbronzerede lister. Da den sidste stift var slået i viste det sig, at motivets mandlige hovedperson til forveksling lignede vor nabo skræddermester Vilhelm Nielsen. Men værre var det at han formastelig glad og smilende sad og flirtede med en meget barmfager sigøjnerlignende skønhed. Den opdagelse tog næsten hele glæden ved det pyntelige tæppe, for selvfølgelig ville Nielsen der kom næsten daglig føle sig pinlig berørt, når han så sig selv hængt til skue på vor væg i en så intim situation.

Når Daells Varehus, Bulldog, Fix & Færdig, Importøren og andre forsendelsesforretningers kataloger dumpede ind ad dørene ude i landets mørkeste afkroge blev publikationerne studeret grundigt, og det var ikke få ting i jagttilbehør, Holmens benklæder, voksduge, julestads, linoleums- og vægtæpper der blev rekvireret fra det fjerntliggende København. Vort famøse halvpornografiske tæppe ville aldrig i livet være kommet op på vor væg, hvis vi ikke var blevet fristet af storbyens farvestrålende kataloger.

Endnu før de fleste havde radio, fordrev vi vinteraftnerne med spil af forskellig art. Det populære æselspil blev i mange tilfælde hjemmefremstillet, selv om forretningerne kunne sælge dem til en pris af omkring halvtreds ører. Fremstillingen krævede foruden lidt tålmodighed et stykke solidt pap, der blev optegnet i passende kvadratet ved brug af en lineal, som sikkerhed for at stykke efter stykke blev klippet nogenlunde ensartet. I sig selv var selve fremstillingsprocessen en god adspredelse, hvor ham der andægtigt klippede åbnede og lukkede munden i takt med saksen. Når de firs små papstykker lå klar, skulle de forsynes med store letlæselige tal fra ét til tyve før spillet kunne tages i brug. Men det skal indrømmes at de fabriksfremstillede både så stærkere og mere tiltalende ud end de små slatne hjemmefabrikerede.

Foruden æselspillet der var i vælten et stykke tid, fornøjede vi os med kendte spil såsom Ludo, Sorte-Per, National Firkort, Mølle, Dam og Domino. Hertil kom et alvorligt spil en form for bibelsk lotteri eller tombola, der blev købt i ark med påtrykte bibelcitater der gik under navnet Mannakorn når de blev klippet ud. Med lidt kendskab til bibelen siger det sig selv, at en sådan fabrikation var endeløs også om spillet,

der desværre ikke havde én eneste nitte. Det spil forlystede ikke mig, men når kobberskålen kom på bordet skulle alle trække et lod, og af bitter erfaring vidste jeg at mit altid ramte hårdt. For når de rette mennesker var til stede, kunne de væve frem og tilbage i hvor godt det var og sandelig værd at efterleve. Så måske havde spillet som formål at ribbe enhver for selv den allermindste ansats til glorie. I så fald lykkedes det hver gang i mannaspillet, hvor jeg formoder at alle måtte føle sig som tabere.

Endnu er jeg i besiddelse af kobberskålen med de mange mannakorn, og vil forsøge at trække et lod, for at se om det stadig er ligeså hårdtslående som da jeg var et stort barn. Fra skålens dyb sidder jeg nu med et mannakorn der henviser til Ap. Gj. kapitel 26, vers 16 til 18, hvor det hedder: ”Men rejs dig op og stå på dine ben, thi netop derfor har jeg vist mig for dig, for at udkåre dig til tjener og vidne, både om hvordan du har set mig og om, hvordan jeg siden vil vise mig for dig. Jeg vil udfri dig fra mit eget folk og fra hedningerne, til dem udsender jeg dig for at åbne deres øjne, så de må omvende sig fra Mørke til Lys fra Satans Magt til Gud, for at de kan få Syndernes Forladelse og Arvelod sammen med dem som er hellige ved Troen på mig”.

Det lod er det mig aldeles umuligt at leve op til så lov og tak og pris, at ordene er udtalt af Gud til sejlmageren, apostelen Paulus, der her bruger dem i sit forsvar overfor kong Agrippa. Dermed være ikke sagt, at ordene ikke gælder for mig og andre tvivlrådige, men et så uheldigt træk, ville have ramt en ”lille” synder nederdrægtigt, det ville uundgåeligt have givet stof til mange lange formaninger ganske sikkert godt ment, men efter min mening skulle den form for tombola være forbudt for børn.

Hjemmenes åndelige og politiske tilhørsforhold tog vi i nogen grad bestik af, ved at se om Stauning, kongefamilien, jomfru Maria, Martin Luther eller Jesus hang på væggene. Familiebilleder sagde mindre i den forbindelse, udover det intellektuelle der lå i at et familiemedlem var fotograferet i højskolesammenhæng o.l. Desuden kunne vi også orientere os ud fra de broderede bibelcitater og andre inskriptioner som f.eks.: Hvad er et hjem uden moder. Her nydes og bydes ikke Spiritus. Herren er min hyrde, og det kendte Alt af Nåde. Det jeg havde for øje hver dag hjemme, hvor det hang i glas og ramme broderet i intet ringere end guld på sort

baggrund. Aldrig før eller siden har jeg hørt om konger, kejsere, diktatorer, stats-, krigs- eller skatteministre, der har sagt noget som har trøstet så mange så meget.

Mor og de mange mennesker der kom og gik, gav tilsammen vort hjem en dejlig tryk og varm atmosfære, ikke mindst om vinteren når kulde og sne gjorde det næsten umenneskeligt at færdes ude. I den slags vejr følte vi for alvor hvor rart vi havde det inden døre. Aldrig manglede vi noget at fyre med, vinterens forsyninger af optændingskvas, tørv, briketter og kul sørgede mor altid for at få købt hjem og bragt under tag i god tid. Derfor skulle vi ikke som mange andre af sted efter et par ekstra sække brændsel, når det viste sig at vinteren blev længere og strengere end ventet. Men aldrig blev der sparet på varmen i centralstuen hvor mor skulle opholde sig fra morgen til aften.

En kakkelovn (æ kakel) som den blev kaldt, var en rund eller firkantet, sortpudset støbejernsovn med rum og låger, men sjældent beklædt med kakler som den havde navn efter. Med tiden blev vi så moderne, at vi fik en brunemaljeret ovn sat op i centralstuen, den var lettere at holde pæn idet den aldrig blev rødglødende omkring fyrrummet. Men med eller uden emalje satte vi børn pris på kakkelloven, ikke mindst når vi kom stivfrosne hjem var tørvekassen et godt sted at tage plads for en hurtig optøning af fingre og tæer.

Da kassen så blev skiftet ud med en galvaniseret eller sortlakeret kulspand og skovl, måtte vi af nødvendighed tage afsked med en god siddeplads, idet tørvene efterhånden blev erstattet med koks, brunkul og de såkaldte elefantlorte. Et meget rammende navn der hentydede til den runde form og den stinkende røg de spredte ud over gader og stræder.

For os der sidder lunt inden døre i velisoleerede huse med centralvarme fra cinders, olie, jord, el og gas er det en kold tanke, at mennesker i årtusinder har siddet og halvfrosset omkring åbne ildsteder, hvor den kvalmende røg fra kokasser, træ og lyng bølgede søgte ud i det fri gennem tagets lyre.

Den nye mode

Varmeteknisk var centralvarmens forgængere det åbne bål, bilæggere - kakkellovne og kaminen store fremskridt. Senere kom den såkaldte tænkende kakkelovn hvis tankevirksomhed

indskrænkede sig til pr. termostat at regulere luftindtaget.

Længe gik der ikke før den sammen med de gamle bilæggere, kakkellovne og kammer måtte en tur i smeltingen, hvorefter de blev støbt til de eftertragtede radiatorer. Jo vist var centralvarmen med sin fylde et stort fremskridt, men med fremskridt følger der som regel et tab. I tilfældet her gik det ud over mørkningens hygestund, hvor vi stille sad og så den knitrende ild sende sine blafrende skygebilleder ud over gulvet gennem lågens celluloid og sprækken ved lufttilførselsrosetten. Efter olieprisernes himmelflugt i 1973 fik brændeovnen en ny renaissance og kombinerede folks spareiver med den levende ilds hygge.

Julehyggen

”Skynn dæ å kom ind å sluk æ lys, å luk æ daer for kull å vejle”. Den remse hørte vi igen og igen i vinterens kulde og mørke. Men juleaften når grisestegen spruttede af fedme i komfurovnen og spredte liflige dufte, sammen med rødkålen, sovsen og de dampende kartofler levede vi i en verden af overflod, hvor der tilmed blev set gennem fingre med de daglige ordensregler. For den ild der brændte og det lys der lyste blev ingen bedt om at slukke for den aften.

I forhold til i dag var det hele måske småt, men for os var julen hjemme glæde og timelig fråds. Det sidste skyldtes at mor op til den store højtid blev betænkt med alt i gode gaver fra hus- og gårdmænd, Mieherne, købmænd, teglværkerne, jordemor, læge, dyrlæge, ja selv juletræet blev leveret kvit og frit ved døren af skovfoged Anders Fuglsang.

Aftenen før dagen var det svært at falde i søvn, tankerne kredsedde hele tiden om det duftende træ, som mor gik og pyntede inde i den pæne stue, hvor gardinerne ville være trukket for og døren låst hele juleaftensdag. For ingen måtte se træet i al sin glans før den højhellige aften.

Julehalløjet begyndte sent. Adventskrans og kalenderlys kendte vi ikke og som erstatning for ønskesedlen bladede vi julekatalogerne tynde og satte et kryds ud for det vi ønskede. Vi satte aldrig kryds ved beklædningsgenstande, for det tøj vi skulle have, strikkede og syede mor selv efterhånden som behovet viste sig. Der blev ikke disket op med store dyre gaver, men simple ting som en klovnelignende tumling i papmache, eller en akrobat opslidset i begge ender så han trin for



*Mit barndomshjem (telefoncentralen)
set fra haven ved vintertide.*

trin kunne dreje ned ad en spinkel stige. Senere blev det til bondegårde med pæne besætninger. Tinsoldater med tilhørende fæstningsanlæg, selvkørende fjederoptrukne biler (Made in Germany). Af samme oprindelse fik jeg et år et togsæt bestående af et rundt skinneløst lokomotiv og to vogne. Dømt efter katalogets fremstilling så det stort og bundsolidt ud, som det kom brusende frem på skinneløst. Måske stod der noget om størrelse på vogne og skinner, men det registrerede jeg ikke, for endnu havde jeg fuld tiltro til det jeg så, og billedet talte jo sit tydelige sprog. Men juleaften, da herligheden blev pakket ud skuffede det meget, at banelegemet ikke var større end en flad tallerken. Alligevel blev toget til stor fornøjelse, især når vor kat Lars-Priis kom til stede for at beundre det uforståelige fænomen. Det grinagtige bestod i, at den ikke kun fulgte togets fart med øjnene, men ivrigt drejede hovedet rundt og rundt indtil fjederen løb ud, hvis ikke hele skidtet løb af skinnerne for at lægge sig knurrende til rette på gulvet.

Årene gik

Siden den tid gik der dage og år. Vi blev ældre blev gift og fik børn. Mor blev gammel, og som det var naturligt, skiftedes hun nu til at holde jul hos Magda og Anker og os. Mellem jul og nytår gjorde hun så gengæld ved at feste for svigerdøtre, børn og børnebørn, og ud fra devisen, at det kun er jul én gang om året, blev der disket op på samme måde som dengang vi var små. Traditionerne blev der ikke eksperimenteret

med, så middagen bestod som sædvanlig af grisesteg med en passende tykt bævrende fedtlag under den knassprøde flæskesvær. Dertil fik vi serveret hjemmelavet syltetøj, græskar og asier, der virkede som en dulmende medicin oven på den gode fede mad. Også desserten bestod som før af en flødeskumslind velsødet ris a la mande med tilhørende kirsebærsovs. Og selvfølgelig var der mandler og mandelgaver til alle børnebørnene.

Efter det solide måltid blev bordet ryddet for at gøre plads til spil, sodavand, nisseøl, slik og frugter, såsom kokos - og andre nødder, æbler, appelsiner, dadler, figener og vindruer, og hvad ellers fandtes af oversøisk frugt, der dengang kun var i handelen ved juletid. Nu lå det ikke for Anker og mig at gribe forstyrrende ind i kvindernes fagre verden, så medens oprydningen stod på slappede vi af og forsøgte at holde lidt justits med børnene, så de ikke gik for grådigt ombord i de lækkerier vi selv satte størst pris på.

Traditionen tro havde mor læst juleevangeliet før middagen, så ingen glemte hvad hele postyret gik ud på, her hvor julens skikke fulgtes punktligt blev der efter opvasken tid til dans omkring træet, der blev hentet i den tilstødende stue. Nu generede det mig ikke synderligt, men som barn gjorde det ondt at se, når mor skånselsløst tog fat i træets top og trak det ind ad den smalle dør. Det flyt gik hårdt ud over den pæne pynt, og det var hjerteskræende at høre og se, når glimmer og engle, trompeter, fugle, glaskugler og klokker kimende raslede ned mod gulvet og knustes i tusinde stykker.

Men der var ingen vej udenom, år efter år havde vort juletræ lidt den tort, og mor tog det overfladisk let, når der blev smadret lidt pynt og invalideret et par engle.

Efter dansen og et passende antal salmer steg temperaturen til det uudholdelige på grund af varmen fra de mange lys og mors nyinstallerede olieamin. Med syv børn og fem voksne i den lille stue blev det efterhånden så småt med ilten, at alles hoveder lyste rødt så for at undgå kvælningsdøden blev dørene for et øjeblik slået op på vid gab for en tiltrængt forfriskende ny lufttilførsel.

Da tiden så småt nærmede sig for opbrud blev der serveret kaffe og kakao med tilhørende bagværk. Ingen var sultne men alle især børnene var trætte, og da de så småt faldt til ro, åndede alt tilsyneladende fryd og fred. Men kun for en kort

stund. Alt har sin tid og pludselig gik snoren i stykker, den der i mange år havde båret billedet af en smuk ung kvinde gående ad en skovsti. Til sceneriet lød underteksten: Die Voglein singen so schön. På dets vej mod gulvet faldt det så uheldigt, at det ramte regulatoren til oliekaaminen med det resultat, at ilden omgående gik ud. Medens lys efter lys brændte ned smøg kulden sig nu langsomt ind omkring benene. Kvinder og børn valgte at gå hjem, og efter en lang dags glæder og strabadser gik mor i seng.

Bortset fra at regulatoren blev revet løs så den pæn og intakt ud, så Anker og jeg besluttede os for at forsøge en reparation. Det lod sig desværre ikke gøre, da indmadens lukkemekanisme, fjedre og forskellige dingener lå hulter til bulter mellem hinanden, og som det tog sig ud skulle der monteres en ny så snart det blev dag. Selv om det både var sent og koldt tog vi os tid til en snak over en kop kaffe, hvor jeg i min visdom sagde: Det var nu ærgerligt at det skrummel billede hang lige oven over regulatoren. Hvortil Anker ironisk bemærkede: Nej, det ka æ no ét sik, æ tøves det var my mee ærgerlig at den ét bløv hingen.

Da vi langt om længe gik tænkte vist ingen den tanke, at det blev sidste gang mor nåede at holde jul for os. Men billedet med pigen og småfuglene der synger så smukt hang nu igen på den væg hvor den altid har hængt.

Den anden stue (æ pæn stov) (eller æ inderstov) havde i de fleste tilfælde pænere møbler end (æ davle stov). Buffeten, den pæne stues dominerende møbel, var som regel besat med et større galleri af vaser, nipsting og familieportrætter. Samtidig rummede de mange skabe og skuffer og hvad huset havde af duge og pænere service. Desuden bestod inventaret af et bord med tilhørende stole, den selvfølgelig sofa og et par lænestole betrukket med plyds eller den næsten uopslidelige uopskårne mekka. Møbler, arvet efter forældre og nære slægtninge var af gedigen kvalitet, og selv om de havde kendt bedre dage kneb det for de fleste, på grund af pengemangel og næppe at skifte tingene ud efter modens luner.

Ad åre fik spiralfjedrene sig gerne gnavet igennem det solide betræk, hvis de ikke på grund af metaltræthed lagde sig på siden, en ubehagelig skavank, der næsten gjorde det umuligt at få sig anbragt nogenlunde komfortabelt. Kendere, tog det derfor som en advarsel, hvis der lå en pude

eller et tæppe slængt i en stol, for de vidste at det sikkert dækkede over én eller anden ubehagelig defekt, og man skulle ikke lade sig narre, selv om et hjem havde forfinet sig med et lille forflyvsk gulvtæppe under bordet.

I den pæne stue, som næsten aldrig blev brugt hverken sommer eller vinter, var gulvbrædder og bjælker udsat for fugt og forrådnelse, et fordærv der gav sig til kende ude i hjørnerne. Inde i vor pæne stue begyndte det med at gulvet stille og lusket gyngede svagt, når vi trådte i nærheden af skadens udspring, så her stod der en lænestol som garant for at ingen gik igennem. Fra det tidspunkt hvor gulvet gyngede svagt til det gyngede alvorligt, kunne den gå lang tid før den truende skade blev repareret. Men det blev gulvet ikke kønnere af, for kontrasten mellem de gamle og nye brædder blev selv efter gentagne ferniseringer aldrig helt udlignet.

Når buffeten var fuldt besat med portrætter og nipserier, kunne det for børnerige familier blive nødvendigt at anskaffe en amagerhylde eller lignende, for at få plads til de mange figurer, krukker, askebægere og sneglehuse, som børnene betænkte forældrene med, når de havde været på udflugt til seværdige steder som Lemvig, Aarhus, Aalborg, Himmelbjerget eller så langt væk som Lillebæltsbroen.

Bordet i den pæne stue blev som regel ikke anvendt til udstilling af billeder og nips, da det jo kunne hænde at den måtte tages i brug til sit egentlige formål. Så det stod som regel og så pænt og ryddeligt ud med en broderet dug midt på, hvor en vase, et fad eller en frugtskål var stillet frem som pynt. Hjemme brugte mor skålen til opbevaring af sidste årgangs julekort, en slags kartotek til brug når der igen skulle udveksles julehilsener på den måde blev alle husket og ingen glemt.

I mange hjem stod den villigt blomstrende pelargonie i vindueskarmene og sendte sine ilde dufte ud i stuerne. Foruden den, elskede mor og havde held med sine blomstrende potteplanter, der især trivedes godt i den pæne stues subtropiske klima. Når en kaktus, azalie, kalla eller tøffelblomst viste et overdådigt flor, blev de gerne præsenteret for besøgende damer.

Hvad vinduerne ikke kunne rumme af planter, blev hævet op i lyshøjde af solide mørkbejsede blomstersøjler velegnede for store planter i store potter.

For stadsens skyld måtte vi finde os i at de

Telefonsnapse i Thy

Det private initiativ fejrede triumfer i Thy i halvfemserne. I 1891 stiftede »18 kendte borgere« Thy Telefonselskab med en aktiekapital på kun 21.000 kr. Fire år senere solgtes aktierne til kurs 116, køberen var det nye Jydske Telefon, og Thyborgerne fejrede den gode forretning med en middag, hvoraf der gik ry i mange år.

Hovedretten var and opkaldt efter Thy-lokaliteten Krik, og forinden havde man bl. a. fået »kabeløsters«.

Oven på middagen blev der serveret kaffe med »telefonsnapse« (dvs. »små sorte«) og »våde elementer«.

Thy Telefonselskab var ellers en beskeden affære med 56 abonnenter i Thisted, 9 i Hørdum og 14 i Vestervig.

*Notitsen om »Telefonsnapse i Thy«
bragte Jyllandsposten den 6. november 1977.*

væltede let og altid stod i vejen, når stuen en sjælden gang blev taget i brug.

De mange gange jeg i et letsindigt øjeblik har påtaget mig det bøvl det er, at montere en af de mange forskellige modeller der findes af nutidige gardinophæng er tankerne gået tilbage til de gamle systemer, den uden dikkedarer kunne sættes op af enhver. I før nutid bestod et gardinophæng i al sin enkelthed af to hagen eller spigere slået ind i væggen til at bære det bræt gardinerne var monteret på. Brættet havde runde hjørner med en bændel hæftet fast på kanten, hvor det tynde blondgardin af husets frue blev rynket og sat fast med knappenåle. Vinduesforhænget var som regel et hvidt lærred med messing- eller benringe syet fast i hjørnerne, så det let kunne hænges op på de to små blå søm der sad i karmen.

Lidt efter lidt blev lærredsforhænget erstattet med rullegardiner monteret med lysegult papir. Et uholdbart materiale, der blev skørt, grimt og skjoldet hvis det kom i berøring med det vand, der uundgåeligt stod i vindueskarmene, når de isbelagte ruder tøede op. Var skaden sket måtte vi hen til maleren for at få sat nyt papir på den gamle rulle, en årlig foreteelse for den daglige stues to rullegardiner.

Det så flot og velhavende ud de steder hvor dørene mellem stuerne blev erstattet med portiere. Om sommeren gav det ingen problemer, men når vinteren gjorde sit indtog kom dørene ofte på hængsler igen. Mor hæggede

aldrig døren af mellem vore stuer, men når kulden var rigtig streng og forsatsvinduerne sat op, kunne det hænde der blev hængt et almindeligt sengetæppe op for at bremse noget af suset fra sprækker og nøglehul. Det skal indrømmes, at arrangementet ikke just så velhavende ud, men til gengæld lunede det gevaldigt omkring benene.

Den pæne stue

Da jeg læste Knud Aagaards »Beskrivelse over Thy«, undrede det mig at mange ikke havde en muret skorsten så sent som et stykke inde i 1800 tallet.

Som det undrede mig må det vel undre andre, at, i 1945 var mange af de såkaldte pæne stuer uden kakkelovn. Når stuen så nødvendigvis skulle varmes op måtte den tilstødende dagligstues ovn yde sit yderste. Om vinteren skete det sjældent, at vi havde begge stuer i brug, men når det stod på blev der fyret med engelske kul i så rigelige mængder, at ovnen glødende nærmede sig smeltepunktet, og så måtte der omgående skrues ned for luftindtaget.

På det tidspunkt blev døren til den pæne stue straks slået op på vidt gab, og resultatet af det varmechok udeblev ikke for omgående blev stuens ruder og billedgalleri matteret som om der var sket et under. Forvandlede hang portrætterne af venner og henfarne slægter side om side med litografier af Luther, jomfru Maria og Jesus, der efter den dukkert så ud som om de lige havde været i dampbad.

At det var sådan i mange hjems pæne stuer kendte de fleste og klædte sig derefter. For mænds vedkommende var det i uldent tøj med lodden vrang, lange ærmer og ben ét varmt jakkesæt med tilhørende vest eller en god lun hjemmestrikket trøje. At stadstøjet ikke blev brugt hver dag gav sig tydeligt til kende ved en gennemtrængende duft af naftalinskugler, en duft der blev forstærket i de pæne stuens fugtige varme. Damernes beklædning må jeg tænke mig til, men efter kjolernes kvaliteter og hvad der hang på tøjsnorene, var det ikke små fikse ting de smygede sig i inderst inde.

Så sent som i halvtredserne fik min kone og jeg frisket minderne op om de klamme stuer. Det var i et pænt hjem, hvor parret havde haft sølvbryllup og i den anledning blev vi inviteret til eftergilde. Serveringen var den traditionelle suppe og steg med efterfølgende isanretning. Af

husets tre stuer blev kun den ene brugt til hverdag, men på grund af dagens højtidelighed blev også de to andre stuer taget i brug. I de vinterkolde rum blev der fyret godt op før gæsterne ankom, og da det var koldt ude føltes det behageligt inden døre. Det viste sig efterhånden at være et bedrag, for gradvis blev jeg rødere og rødere og varmere og varmere i hovedet, hvorimod benene fra gulv til sæde blev koldere og koldere. Så mens aftenen sneglede sig af sted føltes det som om jeg sad med begge ben i en spand iskoldt vand.

Æ kykken

Ude i køkkenet (æ kykken) havde vi altid en god varme. Om sommeren sendte solen sine stråler ind gennem ruderne, og om vinteren blev varmen leveret af komfuret, den krævede god ild når maden skulle tilberedes. Ovnens fyrrum kunne som de to mindre ildsteder med en krog og aftagelige ringe gøres større og mindre, så de passede til de ibrugværende gryder og pander. Foruden de tre ildsteder havde komfuret en bage- og stegeovn, og desuden en indbygget rummelig vandgryde. I grydens middelbare nærhed stod vandspanden med en langskaftet øse hængende på kanten. Selv om varmtvandsgryden og spanden med koldt vand og en øse ikke tog sig nær så smart ud som et moderne blandingsbatteri, virkede det nøjagtig på samme måde.

Til brug i komfuret hentede vi hver dag kvas, pinde, tørv og briketter ned fra loftet, især gik det hårdt ud over tørvene, når der rigtig skulle være blus under gryderne. Briketterne blev derimod mest anvendt til at holde ilden vedlige.

Så vidt jeg ved, var tørveforbruget i Thy udelukkende af dansk oprindelse, men kvaliteten varierede meget fra de forskellige tørvemoser, hvilket bl.a. kunne ses på prisen, mængden og farven på asken. Briketter af udenlandsk oprindelse (vistnok tyske) blev importeret i stort antal, men om den ene var bedre end den anden skal være usagt, men mor købte altid den danske "Dania". Grunden til det kunne bl.a. være, at hun ikke elskede alle landets naboer lige højt.

Som et supplement til komfuret fik vi alle ét eller andet petroleumsapparat. Forstøvningsapparatet "Primus" der blev opfundet i Sverige i 1890 blev den mest kendte, selvom der senere kom et danskfabrikeret udgave under navnet "Ginge". Enkelte steder

havde man petroleumskogere, hvor olien brændte direkte fra en væge, men omkring århundredskiftet stod der vist et petroleumsforstøvningsapparat af mærket "Primus" eller "Ginge" i de allerfleste hjem.

Apparaterne kunne fås med en lydsvag eller den mere driftsikre støj brænder. Driftsikkerheden bestod i at den kunne høres på lang afstand, og hvis lyden aftog skulle strålespidsen renses aldeles omgående. Skete det ikke kunne en hvæsende brænder snart sprede et fedtet sodlag ud over hele køkkenet. Men heldigvis døde støjbrænderen aldrig hen i ubemærkethed.

Med konstruktionen af en stege- og bageovn med petroleumsforstøvningsapparatet som varmekilde, blev komfuret især om sommeren brugt mindre og mindre, og ilden blev ikke som tidligere holdt i live dagen lang.

De forskellige petroleumsapparater formåede dog aldrig at slå komfuret helt ud, det gjorde derimod flaskegassen da den kom på markedet i halvtredserne. Med komfurets endeligt blev køkkenerne for alvor kolde og uhyggelige, et forhold centralvarmen efterhånden rådede bod på. Men alligevel vil os, der var børn i komfuralderen aldrig glemme den liflige duft af tørverøg og den levende ilds knitrende hygge.

Min barndoms lune køkkener havde ikke tilnærmelsesvis den standard vi kender i dag. Vandet kom ikke bare strømmende ud af en hane, for vi havde ganske enkelt ingen hane, skulle vi have vand måtte det hentes ved gårdpumpen, så det var en stor forlettelse, da byen fik et vandværk, som alle kunne blive tilsluttet hvis de havde råd.

Med vandhanen i køkkenet måtte mange rustne støbejernsvaske skiftes ud med emaljerede, hvor der blev lagt en bred zink- eller messingplade omkring. Enkelte gik endda så vidt, at de fik hele køkkenet belagt med linoleum. Når vandhanen først hang og så fornem ud med en grøn gummislange dinglede på hanens tud kunne det gribe om sig med uforudsete udgifter. Før kunne en spand vand under vasken rigeligt rumme det vand der blev brugt til en opvask, men nu hvor det kom strømmende af sig selv skulle der hele tiden passes på, at spanden under vasken ikke løb over. For at sikre det blev der lavet afløb til risten udenfor selv om de små drænrør, der udmundede i åen aldrig havde været i stand til at aflede vand i større mængder. En

gene der forsvandt med stationsbyens kloakering i 1954. Efter det store fremskridt med vandværksvand fra messinghaner, blev gårdpumperne fjernet på stribe og i kølvandet på kloakeringen blev der lidt efter lidt installeret klosetter, og dermed tog forureningen af åen og Skibsted fjord sin spæde begyndelse.

I mit hjem havde vi hverken barometer eller termometer, temperaturen tog vi pr. fornemmelse. Når vi skiftevis svedte og rystede af kulde var kuren tre til fem dage i sengen, hvor muskelsmerter, hoste og andet djævelskab blev fordrevet med skoldhede kamille- og hyldebærdrikke. Høj- og lavtryk kom og gik som de ville uden, at vi registrerede det på måleapparater. Indendørs fyrede vi os til en passende varme og i øvrigt blev vind og vejr, som alt andet lagt i Guds hånd, nøgternt betragtet kan ingen vel stille andet op mod det. Dog husker jeg et efterår hvor regnen havde høvlet ned i lang tid, og gjort det umuligt at få roerne i hus. Om de forhold kom to gårdmænd i snak inde i stationens ventosal, og på vej ud til toget kom én af dem med følgende slutreplik, ”Ja, den slavs vejle blyvver folk fanneme hæller ét ve å finn sæ ik”. Men hvordan han ville gribe sagen an forlød der desværre intet om. Helt uvidende om vejrligets omskiftelser, var vi trods alt heller ikke, for hvert efterår købte mor et røget lammelår, der blev hængt op på køkkenskorstenen hvor det sandt at sige ikke pyntede. Låret var selvfølgelig købt til konsum, men gav os samtidig sikre meteorologiske varsler; var det tørt ville vejret fortsat være godt og stabilt, men hvis det blev fugtigt fik vi regn, rusk og omskiftelig vejr. Så hvis Voldborg og hans profeter har et lammelår hængende, er jeg uimponeret af deres profetier.

Når det frøs så det knagede måtte vinterens forsyninger af kartofler, gulerødder og andre grøntsager ned i den altid frostfrie kælder, et mørkt og utiltalende rum hvor lyset kun sparsomt fandt vej ind gennem et lille halvrundt støbejernsvindue. Og den loftlampe bygherren havde sparet kom aldrig op. Kælderen afslørede sig ikke sådan uden videre, idet den nærmest lå skjult som et hemmeligt rum, så hvem der ønskede adgang skulle først åbne en låge under køkkenbordet, derefter et stykke hængslet bordplade, der blev stående åben ved at læne sig op mod væggen til spisekammeret og først da blev der adgang ned ad en stejl trappe.

Som kontrast til den mørke kælder, havde vi et lyst og luftigt køkken, hvor loftet og det øverste halve stykke væg var hvidkalket, og det nederste malet blå. Hyldeerne på de hvide vægge var som de småternede gardiner, gryder, kander og saltkar ligeledes i blå. Nogenlunde i samme stil var de fleste køkkener, men det skete dog at en familie skejdede ud og malede det nederste stykke grågrønt.

Håndklæder og viskestykker havde gerne deres plads bag et hvidt pyntehåndklæde kunstfærdigt broderet med motiv og tekst. På et meget populært stykke balancerede en smilende husmor elegant med et dampende fad, og som det kendes fra reklamer var alle på pyntehåndklædet ét luttet smil. Det gjaldt ikke mindst den broderede familie, hvor moderen glad delte nybagte kager ud til sine to velklædte børn. I teksten til stykket hed det: ”Artige børn får lækre sager”.

Hygiejnen før i tiden

Indtil centralvarmen gjorde det muligt, at indrette badeværelser med kar og bruser, blev køkkenet mange steder anvendt til børns og voksnes klat- og kropsvask. Medens komfuret bragte vandet i kog gav det samtidig en god rumtemperatur og når ingen kendte bedre, var et rummeligt køkken velegnet til formålet. Midler som hårschampoo, duschcreme og andre flydende vaskemidler var ukendte, så vi blev vasket fra øverst til nederst ved brug af et stykke ganske almindeligt håndsæbe.

Ørerne blev altid ransaget til sidst, desværre var den ingen vej udenom, for det gjorde ondt, når mor ragede os langt inde i kraniet med en hårnål eller et andet ubehageligt torturinstrument. En renselse der ofte blev skyld i at et forfriskende bad endte i skrig og skrål. Men så længe ørerne havde fred fornøjede det os, at sidde i en stor zinkbalje ude midt på gulvet og plaske på livet løs i det dejligt varme vand.

De første tænders hygiejne og pleje blev der ikke gjort stort ud af. Fra naturens hånd havde de deres tid, og så længe de sad fast og ikke gav smerte blev perlerækken ikke skænket en tanke. En forsømmelse der bar straffen i sig selv i form af tandbylder, caries, huller og pine. Fortænderne voldte ikke større kvaler, de faldt for det meste ud af sig selv før der skete pinagtige skader. Men viste én sig genstridig fik vi bundet et stykke kinesertråd omkring tandhalsen, hvorefter enhver

med mod og mandshjerte efter gentagne tilløb fjernede den med et snuptag.

Kindtænderne sad derimod bedre fast, de lod sig ikke sådan uden videre lirke eller trække ud ved hjælp af en tråd, så når vi fik ondt i én af dem, forsøgte vi i første omgang, at lindre smerterne med en form for hjemmeplombering. Til det brug kunne vi i håndkøb få en lille flaske med et indhold af en hurtigt stivnende væske. Fremgangsmåden var, at mor tog et lille stykke vat snoede det om enden på en tændstik, dyppede det i flaskens indhold og stoppede det ned i tanden, hvor vattet blev trykket fast og satte sig som en bedøvende plombe over den blottede nerve.

Tandpine havde en sær tendens til at melde sig lige før eller kort tid efter sengetid. Den smertende tand måtte så igen fyldes op med en vattampon vædet i vidundervæsken fra den lille flaske, og efter et par trøstende ord tog troen på midlet i mange tilfælde pine og alt ondt. I håb om at tanden ville miste sit greb i kæben fortsatte vi behandlingen gang efter gang, vel vidende at virkningen efterhånden helt udeblev. Når så mor så i længere tid ikke havde fået sin nattesøvn på grund af jammer og skrål, var der kun tilbage at få tanden fjernet. Et brutalt indgreb som ingen var ovenud begejstret for.

Selv om vi vidste, hvor det bar hen blev behandlingen med plomberingsmedikamentet fortsat så længe der var en dråbe i flasken, for det kunne jo hænde at en genstridig tand løsne sig så den godvilligt kunne lirkes ud, for en enkelt tand lå vel lige i underkanten af hvad man kunne ulejlige en læge med. Men engang havde jeg det held eller uheld, at min fætter og kusine kom i samme pinagtige situation, og det benyttede vore mødre sig omgående af til at kontakte den aldrende doktor Kjær i Hurup. Det er muligt at besøget hos os faldt sammen med et andet for det lyder næsten utroligt, at en læge tog ud til sine kunder (patienter) for at trække et par rådne tænder ud. Men han kom så det må nok siges, at der på det område er sket store fremskridt for lægerne.

Den dag tanden skulle fjernes havde pinen så godt som fortaget sig, men alligevel måtte jeg gå den tunge gang ned til moster Magda, hvor jeg sammen med de andre lidende skulle have foretaget indgrebet. Som en gestus blev jeg som den første kaldt ud i køkkenet, hvor jeg fik anvist en stol ude midt på gulvet. Med venlig stemme



En karikatur af en syrlig herre, malet af Egon, anvendt af mig til kattejagten, hænger nu i vor stue.

bad Kjær mig om at åbne munden, så han lige kunne se hvordan tanden så ud. Under hele forløbet fulgte jeg nøje med i hvad der foregik og var sikker på at doktoren endnu var ubevæbnet. Men i det stykke tog jeg gruelig fejl, idet han pludselig stod og viftede med en blodig tand i en forræderisk blankforkromet tang. På grund af chokket glemte jeg fuldstændigt at sige farvel og tak for god behandling, men gav heller ikke en lyd fra mig før jeg trådte ind over den hjemlige dørtærskel.

Æ spiskammer

Fra køkkenet og op i spisekammeret var der et højt trin for at give kælderen nedenunder tilstrækkelig lofthøjde. Spisekammeret (æ spiskammer) bestod af et bord med underbord og en stor tallerkenrække, men det smalle aflange rum blev ikke udnyttet fuldt ud på grund af et skråtstillet træværk, der dækkede kældeutrappen. Et misfoster, der havde været anvendeligt med en vandret liggende plade.

At spisekammeret var dårligt udnyttet og spartansk lille, gjorde sig for alvor gældende om efteråret, når mor skulle have plads til vinterens forråd af saft, syltetøj og henkogte frugter der fyldte så meget, at gulvet også måtte tages i brug.

Æ sovkommer

Soveværelset (æ sovkommer) lå i husets

sydøstlige stue med indgang fra køkkenet. I skorstenshjørnet stod en gammel kakkelovn og fyldte op, som et levn fra dengang værelset blev benyttet til centralstue. Foruden ovnen og mors seng, var der min soveplads en kanapé, som jeg havde overtaget efter Egon, da han fik eget kammer på loftet.

Af nysgerrighed slog jeg op i vort leksikon, for at se hvad en kanapé egentlig er for et møbel og her hed det ordret: Kanapé (fransk) mindre sofa, hvilebænk der har form som to eller tre sammenstillede stole.

Efter den beskrivelse var min kanapé nok ikke en rigtig kanapé, men snarere en slagbænk, den gik under navnet kanapé. Den havde form som en rektangulær trækasse med ryglæn og endestykker. Et låg der blev åbnet under brug og lukket igen efter morgenens opredning. Efter al sandsynlighed endte den sine dage i kakkelovnen eller under gruekedlen.

Når jeg tænker tilbage på mors seng og min gode kanapé, må jeg glemme alt om Hollywood og de luksuøse soveværelser og sengemiljøer, nutidens skuespillere og skuespillerinder ligger og boltrer sig i, for det forekommer mig, at vi endnu i min allertidligste barndom brugte halm i både seng og kanapé. Selv om halm er et lunt materiale mistede det efterhånden meget af varmen, når det med tiden blev findelt som hakkelse så det var en frydelig fornemmelse hver gang halmen blev skiftet. Vi havde heller ikke lette luftige kanalsyede dundyner med farvestrålende betræk, men til gengæld var vore dyners ene kanal stoppet godt og rigeligt med fjer og dun af tamme og vilde fugle, så vi frøs hverken i seng eller kanapé. Efter opredningen blev mors seng heller ikke dækket af med et silketæppe, men med et solidt hjemmehæklet, syet sammen af utallige små hvide kvadrater og ingen kunne med rimelighed forlange det bedre.

Det var ikke alle børn, der havde egen seng eller kanapé, mange steder lå der både to, tre og fire sammen. En af mine bekendte har fortalt, at de i hans barndomshjem lå ikke mindre end fire i én seng, fordelt med to i hver ende. Når det blev en vane, gik det sikkert uden gnidningen. Selv den juleaften hvor børnenes gaver bestod af et par blankpudsede spidsnæsede trætræske, som de i deres glæde fik lov til at have på i sengen. Det kan godt falde lidt svært at forestille sig det behagelige ved den situation, så mon ikke deres mor har løftet dynen og fjernet de små

juleglæder så snart søvnen havde indfundet sig.

Det ville være meget forkert at påstå, at mor gjorde alverden ud af interiøret i vort soveværelse. Vi havde ikke et toiletbord der bugnede med dåser, krukker, flasker og glas med indhold af velduftende parfumer, pudder og dybdevirkende cremer til kroppens pleje og ansigtets evige ungdom. Vi klarede os udmærket med et par pindestole til at lægge tøjet på, en hvidemaljeret potte for alle eventualiteters skyld, et par billeder på væggen bl.a. ét af pastor Olfert Rikard, og som en selvfølge havde mor et krucifiks hængende over sengen.

Jagtens glæder

Som det er nævnt før, blev jeg i en alder af syv år ejer af en forlader luftbøsse, afmærket (Diana) købt for egen opsparet kapital hos isenkræmmer Bach (bette Bach) i Hurup til en pris af syv kroner, ærligt og redeligt tjent hos handelsgartner Hans Henrik Hansen i Ydby. Et sådant våben i en knægts hånd er ikke ganske ufarligt, så mon ikke mor har slået sin lid til, at min ældre bror Anker, som jæger instruerede mig i dets brug og farlighed.

I østen spiser man slanger, ja, det gør vi forresten også, vi kalder dem blot for ål. Med samme appetit spiste vi de store skadeunger, den huserede i fru Vogelbeins hønsegård. Som flyvefærdige var de en stor delikatesse sammen med solsorte, gråspurve og andet jagtbart vildt, og det smagte særdeles fortrinligt. I rugesæsonen blev jagten erstattet med skiveskydning, den havde den fordel at vejret ikke spillede ind, idet sporten udmærket kunne udøves inden døre. Med henvisning til at andre måtte skyde inde, fik jeg langt om længe lov til at øve i soveværelset, når jeg brugte et tilstrækkeligt stort bræt som baggrund for skiven.

Som lovet gik det fint i lang tid, mor havde ro i centralstuen og vidste hvor jeg var. Nu er der bare det ved skiveskydning, at spændingen forøges når to eller flere kappes om point, så en dag bød jeg én af mine venner ind for at være med. Ganske vist manglede han en del skydefærdighed, og blev derfor grundigt informeret om hvordan kær og korn skulle flugte med pletten før skuddet efter et roligt aftræk måtte falde. Efter den vejledning skulle han før konkurrencen tog sin begyndelse affyre et prøveskud med fast anlæg mod dørkarmen.

At han sigtede længe kunne betyde, at han

ville imponere med et pletsud, eller at han ikke forstod en pind af det hele. Desværre viste det sidste sig at være tilfældet, for da skuddet gik lød smeldet helt anderledes end det plejede. Pilen søgte jeg alligevel i skivens nærhed, hvorimod kammeratens eftersøgning omfattede det meste af endevæggen, og da han fik øje på pilen sagde han med påtaget latter: Æ hår ramt æ præjst lie mødt i hans røv, å æ pikkel sjer dæ ino.

Det morsomme havde jeg svært med at se, for det var ingen ringere end den gode Olfert Rikard der havde lidt den tort. Ham jeg ikke så i det daglige selv om han havde hængt i vort soveværelse og studeret skriftens ord år ud og år ind. Det trøstede at Olfert kun havde fået et meget lille hul i bagdelen, så når glasset blev skiftet kunne pastoren såmænd hænges op på væggen igen som om intet var hændt.

Valget stod nu mellem at fortælle det til mor eller håbe på at Olferts lille hul var så ubetydeligt, at der kunne gå år og dag før det blev opdaget. Alligevel fortalte vi det til mor og var så heldige, at hun havde så travlt ved centralen, at vi undgik et større forhør, men fik besked om at gå ned til tømrer Martin Damkjær for at få sat nyt glas i. Dagen efter hang Olfert Rikard igen på væggen og bag det nye velpudsede glas, så han endda bedre og mere forklaret ud end før.

Storvasken

Ude i bryggerset (æ brøggers) havde gulvlægningen af hårdtbrændt mursten en tilbøjelighed til at løsne sig, vel sagtens fordi den var sparet på cementen. Inventaret bestod i al sin enkelthed af et hvidskuret bord med underbord, et klædeskab, en knagerække, en tallerkenrække (eller tallerkenhylde), et lille spejl, en grønmalet stol, gruekedel, senere fik vi også en vuggevaskemaskine.

Bryggerset havde mange formål ud over det egentlige. Her vaskede vi os om sommeren, pudsede vort fodtøj, kridtede vore lærredssko, fyldte og fik ild på karbidlygten før vi cyklede ud i nattemørket. På indgangens cementtrappe skærpede mor gerne den store brødkniv, før hun skånselsløst filede halsen over på de overfede høns, der var dømt til døden og suppegryden. Når jeg hørte de hvæssende lyde forsvandt jeg omgående, og viste mig ikke før henrettelsen var fuldbyrdet liget skoldet, plukket og svedet over underkoppens blålige spritbål.

Før tørretumbleren og de moderne

vaskemaskiner kom frem, var vaskedagen slidssom og lang før man gik i gang med en storvask. Hvor man havde vuggevaskemaskine blev tøjet vugget og vasket i den, men ellers blev det gnumbet og gnedet på et ruflet vaskebræt, et vådt slæbsomt arbejde.

Dagen før vaskedagen blev tøjet sat i blød i træbaljer, tøjsnore blev hængt op, og alt hvad vi havde af brændbart træ, kasseret fodtøj, cykeldæk og slanger blev samlet sammen til brug under den meget grådige gruekedel. At det så under forbrændingen regnede ned over de nære omgivelser med diverse giftstoffer skænkede vist ingen en tanke.

Når der blev vasket storvask hjemme, var det nødvendigt med hjælp enten af en central- eller vaskedame, og det var ikke underligt, at mor efterhånden foretrak at blive ved centralen, da det legemlige slid ved de to job ikke kunne sammenlignes. Med en fremmed vaskekone i huset blev der en hyggelig atmosfære oven det hele. Ved bordet gik snakken gemytlig om vind og vask og hvad der ellers faldt for. På den dag blev madens standard også højnet en del, for vaskekonen skulle selvfølgelig have et godt solidt traktement. Alligevel blev måltiderne ikke trukket i langdrag, dagen var ikke for lang til at klare en storvask, og alt det der ventede vaskekonen hjemme hvor mand og børn sikkert ikke, eller kun modvilligt tog del i hjemmets huslige sysler.

Det så spændende ud i det dampfyldte bryggers når letantændelige ting blussede op under gruekedlen, så sæbeskummet fra det skoldhede vand strømmede som et frådende hav ud over kedelens bredder til lyden af trælågets klappende rytme. Det der blev kogt, gnedet, gnumbet og skrubbet var ikke småting, men solide rummelige beklædningsstykker i meget svære kvaliteter. Så selv om vaskekonen vred af al magt blev tøjet sjældent tørt på én dag, men når det endelig blev det og kom ind duftede det til gengæld af frisk luft og renhed.

Hvis der var noget, der ikke havde godt af en tur i vuggevaskemaskinen, må det have været ting som børnenes livstykker. En meget ond beklædning med et register af knapper på ryggen, der sad som tangenter på en enradet harmonika. Hvad meningen var med at knapperne skulle sidde så utilnærmelige var vanskeligt at forstå, når det utilgivelige makværk afstedkom så mange tårer og grumme tanker. Forsøgte man

så i desperation at krænge udstyret over hovedet i knappet tilstand, kom man hurtigt til kort og måtte give op ovenfor det figursyede stramme panser. Livstykket var både en drenge- og pigeforeteelse, og havde som formål med to brede påsyede elastikbånd at holde de lange hjemmestrikkede strømper og ”pløser” på plads, samtidigt med at det var et varmt beklædningsstykke.

Pløser eller (stonthoser) blev lavet af et par slidte langskafede strømper, som fødderne blev klippet af, hvorefter stykket oven på foden fik påsyet et kantbånd, der ved tærne sluttede af med et hæklet øje (en tåsing). Til sidst blev der syet 30 til 35 mm bredt skind eller gummi på, (en fæsling) der gik ned under svangen. På den måde holdt en (tåsing) omkring tåen, og en (fæsling) under svangen det hele på plads. Pløser var på alle måder en uelegant forårsforeteelse, som man i dag ville betragte som et par vikingesportsstrømper.

De første mange ture på bare fødder ad grusede veje var ubehagelige, men efterhånden som fodsålerne hærdede gik det forbavsende godt, når pløserne havde de rigtige mål, for var overstykket for kort blev tåen skåret til blods af (tåsing). For drenge havde pløser af god design den fordel, at de blev lettere til bens og for mødrenes vedkommende lå fordel i, at de slap for at stoppe strømper i tide og utide.

Barndommens das (kaldet æ hus) var et mørkt trist rum, som ingen besøgte i utide. På det ydmyge sted trængte lyset fra bryggersets lampe sparsomt ind gennem en lille firkantet rude øverst i den grønmalede dør. Dasset lå meget betænksomt placeret klos op ad gruekedelens skorsten, som med sit stadige sug sørgede for den nødvendige luftfornyelse. Med et så utiltalende aftrædelsesrum, er det mere end forståeligt at børn foretrak natpotten, og at mennesker af hankøn ladede vandet i det fri når det lod sig gøre.

Set i lyset af de uhumske dasser, var vandklosettet selvfølgelig et tiltalende fremskridt, når man ikke vidste eller tænkte på den skade de urensede afløb forvoldte. Måske er bibelens anvisning på problemet med et hul i jorden ikke så tosset endda, hvis ikke vi havde fundet på at klumpe os sammen i store byer for at bo lag på lag som sild i tønden.

På loftet

Da de to kamre vi havde ovenpå dækkede hver sin halvdel af det østvendte gavlvindue, måtte loftet nøjes med det lys, der kom fra trappeopgangen og fra et lille oplukkeligt støbejerns tagvindue. Så for at fortrænge mulm og mørke stod døren for det meste åben ind til ét af kamrene.

Ude på loftet blev der aldrig installeret et lampested, men på vore kamre, måtte petroleumslamperne langt om længe vige pladsen til fordel for elektriske bordlamper, hvorefter det med en forlængerledning blev muligt at sprede lidt lys ud over det dunkle loftrum.

Ved en basar i missionshuset havde Egon det held, at vinde en moderne smedjærnsstanderlampe fuldt monteret med ledning, stik og en smart spraglet pergamentskærm. Efter behag kunne lampen gøres høj og lav, og da den samtidig var let at flytte rundt med blev den taget i brug når vi syslede med et og andet ude på loftet (æ lovt).

Når vi ravede os vej hen til vore kamre blev vanen så indgroet, at ingen gjorde sig tanke om at det kunne være anderledes, men vi havde jo også vore sikre kendingspunkter at gå efter. I første omgang gjaldt det om at få kontakt med skorstenen, hvorfra det var en smal sag at stikke kursen af til kammerets dørhåndtag. Af sikkerhedsgrunde foregik turen i slowmotion med en fremstrakt arm svingende fra side til side. Efterhånden som øjnene indstillede sig til mørket, kunne jeg ved det svage lys fra kamervinduet famle mig frem til petroleumslampen tage glasset af, og anbringe det forsigtigt på sengen stryge en tændstik sætte ild til vægen og derefter regulere flammen så den brændte uden at ose.

Med lys i lampen blev der en hyggelig atmosfære inde i det grønmalede kammer, hvor den korte seng med de høje gavle stod og så betryggende varm ud inde under den skrå bræddevæg. I mange år brugte vi noget så enkelt som en natskjorte, senere stod valget mellem skjorten, undertøjet eller arven fra Mieherne en alt for stor pyjamas med guldbroderede kors, bånd og stjernen. I det antræk lignede jeg mest af alt en krydsning mellem cirkuskarl og en kongelig lakaj, et udstyr der passede meget dårligt til mit sengemiljøes uldne tæpper og den vægtige olmerdugsdyne.

I min gode varme seng fik jeg sjældent læst et

kapitel i bibelen, Robin Hood eller i bogen om flyvere og flyvemaskiner, som Anker og Egon havde givet mig i julegave, for når der intet var at frygte eller næsten intet indfandt søvnen sig hurtigt. Selvfølgelig hang truslen om Herrens snarlige genkomst altid truende over hovedet og gjorde det svært med bønner: ”Komme dit Rige”.

Dog var det en trøst at Guds menighed havde håbet og ventet på Rigets komme i mere end 1900 år, så måske drev det i langdrag en rum tid endnu til et forhåbentligt mere belejligt tidspunkt.

Nu havde jeg lært og vidste så godt, at Gud er langmodig og elsker én synder, der omvender sig mere end ti retfærdige, så måske blev genkomsten udsat gang på gang i håb om at jeg snart måtte finde fred, omvende mig og komme til sandheds erkendelse.

Lars-Priss

Selvom vor kat misvisende hed Lars-Priss, var det en hunkat, hvilket den beviste med det hav af killinger den til ingen nytte satte i verden, for næsten alle til hobe måtte lide druknedøden før de små tilgroede øjne havde set dagens lys.

Metoden var effektiv men grufuld, selv om mor af humane grunde tempererede vandet før kuldet af killinger én efter én blev plumpet ned i spanden, hvor de blev holdt under vand med en tung sten. Det var forgæves at trygle om barmhjertighed for alle killingers liv, men det skete dog at den pæneste undgik den brutale død for engang at træde til som afløser af gamle Lars-Priss.

Hvor katte er - kommer katte til, et træf der særligt gør sig gældende i løbetiden, en drift der kan få hankønnet til at glemme alt om både ild og vand. Hvordan katten Lars-Priss kunne få besøg om natten af en elskovshungrende hankat er en gåde, hvis den ikke har sneget sig op på loftet før bagdøren var trukket i. En dobbeltdør med tilbøjelighed for at bule ud, og derfor sjældent blev låst, så hos os havde både tyve, ransmænd, og liderlige katte fri adgang.

En dejlig lun sommernat hvor månen hang og sendte sit gule lys ind i mit kammer, havde Lars-Priss fået en bejler på besøg. Alt åndede fred, og træt som jeg var efter en lang dag og en lang cykeltur fra min læreplads i Sundby, varede det ikke længe før en tiltrængt søvn overmandede mig. Ud på natten blev freden forstyrret af små



*Bedstemors bus i Lyngs.
Far flankeret af mine kusiner Emilie og Ingeborg.*

bump og grådkvalte klagende lyde, der kom fra en uvirkelig verden langt ude i rummet. Halvt i søvne forekom det som en drøm og derfor døde jeg næsten omgående igen ind i søvnens dejlige bedøvende ubevidsthed.

Desværre var det ikke en drøm, men Lars-Priss der viste en tilbeder, at hun ikke var en tøjte, der indlod sig med den første den bedste. Eller måske var der et gement voldtægtsforsøg under opsejling, men for at få fred gav jeg i hidsighed bræddevæggen et par kraftige slag med den virkning at gemytterne omgående faldt til ro. Det gav kun en stakket frist for snart gik legen igen for fuld fart fra skunk til skunk op over kamrenes vægge og lofter. Chansen for søvn var nu forspildt, hvis ikke det inferno til spektakel blev bragt til ophør, så hvis kattene ønskede at fortsætte koncerten i samme dur, måtte de indstille sig på, at forestillingen herefter ville blive et friluftsansøgning. Før jeg kunne gå til angreb og forjage urostifterne måtte jeg op, og ned for at åbne bagdøren så slynglerne havde en flugtrute. Fra bryggerset bevæbnede jeg mig med en kost, som jeg indledningsvis stak ind i skunkerne og fejede hen over kamrene. Selv om det straks blev tyst og stille vidste jeg nu at bæsterne sad og skjulte sig på et utilgængeligt sted. Da metoden viste sig virkningsløs, fandt jeg forskellige forhåndenværende ting, såsom blade, gamle bøger, små gudelige skrifter og et

par af Egons sammenrullede lærreder, om de var færdigmalede eller ej kunne jeg i den nuværende situation ikke beskæftige mig med.

Med de forskellige effekter begyndte jeg nu et sandt bombardement hen over kamrene og ind i skunkene, med det resultat at kattene én efter én strøg hen over loftet som mørke skygger. Ingen af dem tvivlede på retningen hen hvor livets leg og egentlige mening måtte lades i stikken, til fordel for det selviske, førligheden, eget skind og ikke mindst livet.

Livet går videre

Efter den nat gik der omkring fjorten år før jeg blev gift med Ella Kronborg i Sct. Nikolaj kirke i Kolding. Dengang gik de færreste hen og købte alt hvad hjertet kunne begære, og et nystiftet hjem havde brug for, og da vi manglede næsten alt, blev det ikke pynt vi gik efter i første omgang. Nu vidste jeg, at der måske lå et par malerier og gemte sig et eller andet sted hjemme på loftet, og det var jo i grunden en skam, så i sommerferien besluttede jeg mig for at undersøge sagen nærmere.

Med en lommelygte i hånden gik jeg kammerlofter og skunker godt og grundigt igennem, og fandt langt om længe de to lærreder og en del støvede bøger. Bøgerne havde ingen interesse, men det var spændende at se om der skjulte sig billeder på de sammenrullede lærreder. Det gjorde der, endda et par udmærkede billeder, så det undrede mig at jeg aldrig havde hørt et ord om deres mystiske forsvinden. Men grunden kunne måske være, at de i sin tid ikke fandt nåde for kunstnerens øjne.

Det ene billede var en opstilling af flasker, krukker og kander på et lille bord, noget jeg alt sammen huskede hjemmefra, men det var ikke ét af de bedste billeder Egon har malet. Det andet vil jeg tro er en karikatur af en nu afdød fin syrlig herre her fra byen, hvis jeg har vurderet portrættet rigtigt, desværre fik jeg aldrig spurgt Egon. Begge billeder fik vi indrammet hos en glarmester i Søborg, hvorefter de kom til ære og værdighed på de nøgne vægge i vor stue i et rækkehus på adressen Sønderengen 139 i Søborg. Her boede vi ganske hyggeligt med en tegner og syerske som nærmeste naboer, at hun så filmede lidt udenom, og at han tog de damer der bød sig ragede egentlig ikke os, udover at Ella måtte tage sig af deres søn, den treårige Johny når forældrenes løbetid faldt sammen.

At tegneren viste stor interesse for vore billeder, gjorde det ekstra spændende at høre hvad Egon ville sige når han kom på besøg. Vor stues seværdigheder var ret hurtigt overset, så det undrede os ikke at hans øjne straks fæstnede sig ved de to famøse malerier. Mens han så fra det ene billede til det andet, sagde han tydeligt forbavset: Væl do ét sej mæ en ting hu hå do fåt fat i dem? Jeg fortalte så historiens rette sammenhæng, og da han ikke gjorde sit krav gældende, hænger det ene billede stadigvæk i vor stue, men nu på adressen Brændgårdvej 15, Ydby.

I barne- og ungdomsårene brugte vi vore kamre og loftet til mange forskellige ting. Her holdt vi generalforsamling og bestyrelsesmøder i ”Pingklubben”, reparerede vore cykler, pudsede og fiktede gamle rustne jagtgeværer op.

Under lyset fra tagvinduet slog Egon sommetider staffeliet op for at male efter sine skitser, eller han kunne sidde på sit kammer og male blomstermotiver på mørk duvetine til brug ved montering af sofapuder. Da vi efter mors død ryddede op fandt vi i et hjørne på loftet en lille marmorgravsten, der skulle have bogstaverne frisket op, det blev aldrig gjort, det havde ikke Egons interesse, selvom det ikke så uoverkommeligt ud med den korte indskription. ”Farvel og sov sødt lille Karl”. Da ingen kunne huske, hvem den lille Karl var, destruerede vi stenen uden skrupler.

Det var også på loftet mor om foråret lagde en skrukhøne på æg, hvor den i al ubemærkethed sad i en riskurv og kukkelurede i de én og tyve dage det varede at ruge kullet ud. For en kyllingeflok kunne det være farligt at komme til verden oppe under det varme paptag, hvor katten yndede at drive dagen hen i sit leje på optændingskvaset. Så for ikke at friste rovdycet over evne, blev kurv med høns og kyllinger båret ned, så snart den sidste havde pikket sig ud af skallen. I god tid forinden blev der stillet hus og fold op ude på græsplænen, som hele redeligheden blev hældt ud i.

Det var landbrug uden kvoter og braklægning, det gav hvad det kunne af hanekyllinger til slagtning og hønekyllinger til æglægning og videre avl. Ingen beskæftigede sig med blodfornyelse og gensplejsning, men selvfølgelig fik hønsene fileten halsen over og kom i gryden, når de blev for gamle og ikke længere kunne lægge æg.

I perioder med dårligt vejr kunne det hende, at vasketøjet som en sidste udvej, blev hængt til tørre mellem hanebjælkerne oppe på loftet. Når det så skulle stryges foregik det ved køkkenbordet med et strygeunderlag eller i bedste fald ved et fritstående bord, for et decideret strygebord kendte eller havde vi ikke. Strygejernet (æ pæsi) var en uhåndterlig tung klods, hvor man viklede et stykke stof omkring det uisolerede håndtag, før det kunne tages i brug. Senere kom der en mere medgørlig type, hvor håndtaget kunne fjernes mens jernet blev varmen op på komfuret eller en primus. Det der ikke kunne eller måtte stryges, kom i stedet for en tur rundt i rullen.

Som fast inventar havde vi én af tidens solide ruller stående oppe på loftet, fornuftigt placeret hvor bjælkerne havde støtte af væggen i bryggerset, for med kassens indhold af sten vejede monstrummet godt til. Betjeningen krævede ikke mindre end tre mand/kvinder, to til at trække og én til at rulle tøjet omkring rundstokkene, tage det af og lægge det sammen. En rulle var ikke hver mands eje, så vores blev benyttet af naboer og venner, som i de fleste tilfælde selv mødte op med fuld bemanning. Det var både sejt og trist, at trække den tunge knirkende rulle frem og tilbage, frem og tilbage i én uendelighed, til ingen verdens nytte.

Mit barndomshjem er nu jævnet med jorden, men i tankerne kan jeg endnu finde vej ned fra loftet ad den gammelkendte vaklende trappe, med det snurrige pibende hejseværk der lukker loftslemmen når trappen hejses op og åbner igen når trappen hejses ned. Som følge af at tovværket mellem lemmen og trappen sad i den ene side, blev trappen så skæv, at den kun landede på det ene ben. En skavank var vægt udlignede når vi betrådte det første trin.

Nede i bryggerset går jeg hen over det slidte murstensgulv åbner den tofløjede dør, trækker af gammel vane hårdt til for at sikre mig, at døren der næsten altid bandt er rimeligt lukket.

Udenfor breder den selvsåede hyld sig noget generende ind over trappetrinet og videre op foran bryggersvinduet. En skønhed i hvidt der duftede vidunderligt på stille sommeraftener. Så det træ nænnede mor ikke at fjerne og klippede det kun nødtørftigt.

Pumpen (æ pomp) der var fælleseje med naboet, var ræverød af rust på nær tuden og pumpestangen, der blev slidt blanke af hen-

holdsvis spand og hænder. Når den blev brugt stod den altid og dinglede, idet den ad åre havde mistet et par af de franske skruer, den engang blev spændt fast med i et tilsyneladende solidt trædæksel.

I haven, der mod syd var afgrænset af en strid tjørnehæk op mod Severin Hansens agre, dyrkede mor de grøntsager folk i almindelighed dyrkede. Et æbletræ, et stykke hyldehegn, de uundværlige frugtbuske og rabarber var en selvfølgelighed. I det store og hele så vor have ganske almindelig ud, bortset fra at de sammenklappelige stole havde sorte tydelige numre, der lyste langt væk af cirkusinventar. Det samme gjorde sig gældende for vort hønsehus en ældgammel cirkusvogn, der selv uden hjul ikke kunne fornægte sin herkomst. Og tilmed havde hønsene cirkusblod i årerne, de stammede i hvert fald fra fru Louise Vogelbeins hønseri.

Om sommeren, når Egon og hans familie kom på feriebesøg blev der igen liv i den gamle have, hvor børnene bl.a. kunne fornøje sig med at fodre bedstemors høns. Hvad de fik af græs og grønt hakkede de forslugne i sig, og når de var så sultne måtte de vel også være tørstige, så for lille Jesper faldt det naturligt, at glæde hønsene med en tår vand, når han alligevel skulle tisse. Han lynede så bukserne op, og stillede sig helt ind til trådvævet for at yde sit beskedne bidrag. Desværre tog hanen fuldstændig fejl af den gode hensigt, idet den efter et akrobatisk spring hakkede ud efter den lille mand, og da den kom for tæt på, tog Jesper omgående flugten og skreg af fuld hals. Mor - mor, bedstemors hane har pikket min tissemand, bedstemors hane har pikket min tissemand, en klage han gentog igen og igen. Et hak et så væmmeligt sted gjorde selvfølgelig ondt, og for hanen har fejltagelsen givetvis været en stor skuffelse.

Min interesse for fugle og dyr gav sig udslag i, at jeg periodisk havde dværghøns, duer, kanner og hvide mus. Dværghønsene gik frit omkring, hvorimod kaninerne havde eget hus og indhegning. Forhold der ikke hindrede dem i at grave sig vej til friheden. Når de så skulle fanges gemte de sig klogeligt inde under et lager af telefonmaster, der lå opmagasineret i et hjørne af haven. Skjult af pælene havde de den frækhed, at sidde og pudse sig, medens de blev jagtet på livet løs. Her lod de sig ikke fange, kun ved brug af list kunne det lykkes at krænge dem når de vovede sig ud igen.

Musene der tilhørte den hvide race, boede i et luksuøst hus fremstillet til formålet af byens tømmer. Set udefra gennem et stort glasparti morede og forøgede familien sig meget tilfredsstillende, indtil hele redeligheden forsvandt gennem et hul, gnavet i skjul af strøelsen. I min naivitet søgte jeg dem alle vegne, og undlod ikke at forhøre mig hos naboerne, den alle beklagede, at de hverken havde hørt eller set musefamilien. Men hvor de eventuelt har vist sig, har man sikkert givet dem én over nakken med fejekosten. Af gode grunde kunne katten ikke give svaret, selv om det anede mig, at den vidste hvor både de døde og levende befandt sig.

Duerne hang i et bur på husets sydmur, hvor de skulle være i fangenskab en måneds tid for at vænne sig til de nye omgivelser, da de ellers straks ville forsvinde når buret blev åbnet, som den unge sagkyndige sælger udtrykte sig. Det lød fornuftigt, men den dag de fik deres frihed fløj de alligevel hjem hvor de var kommet fra.

Da det gentog sig gang på gang, blev jeg klar over at det var en indbringende forretning, at være forhandler af det forflyvske fjerkræ.

Det fuldkomne findes vist ikke, men det var nu alligevel så hyggeligt i vor have og baggård, når hyld og blomster kamuflerede det gamle udhus, det var der år efter år, men stille og upåagtet sank det mere og mere i knæ. Som barn faldt det mig aldrig ind, at mit dejlige barndomshjem ikke hørte til blandt byens køneste. Og næppe har jeg vel sanset skønheden, når de mange stokroser, der stod langs med husets sydmur foldede sig ud i fuldt flor, og hvad så jeg i den ”slyngelplante”, der til mors glæde viste sin livskraft ved at finde vej gennem muren ind i soveværelset.

Foruden tjørnehækken mod syd, var haven mod øst og vest heget af hylde træer til både gavn og glæde. Fra skrædder Nielsens udhus gik der et stykke frønnet stakit skråt over til vort hushjørne. Og hen fra stakittets hængende låge, den der sjældent villigt lod sig kroge, sender jeg i tankerne et sidste taknemmeligt blik ind over haven, husets solside, det jeg engang sammen med mor elskede mere end alt andet i hele verden.

Kilde: Sydthy Årbog 1996, side 55-79.